

Lakivaliokunnalle

Lausuntopyyntönnä 23.3.2017, KAA 3/2016 vp

ÄITIYSLAKIEHDOTUS

Pyydettyinä lausuntona Suomen Asianajajaliitto esittää kunnioittavasti seuraavan.

Yleistä

Asianajajaliitto katsoo, että ei ole tarpeen säätää erillistä äitiyslakia. Tarvittavat muutokset olisi mahdollista tehdä isyyslakiin, adoptiolakiin, ja muihin asiaan liittyviin lakeihin.

Isyyslakiin voitaisiin luoda erillinen äitiyttä koskeva luku. Lain nimi voisi olla, ellei isyyslakia katsottaisi soveltuvaksi, olla laki isyydestä ja vanhemmuudesta tai vanhemmuuslaki.

Isyyslaki tähtää suurelta osin biologisen isyyden selvittämiseen. Äitiyslaki taas pyrkii valtaosin suojaamaan naisparin sen osapuolen asemaa, joka ei synnytä lasta, mutta antaa suostumuksensa puolisonsa hedelmöityshoitoihin, eli vahvistamaan lapselle ei-biologisen vanhemman.

On siten tehty laaja lakiehdotus niitä enimmillään 160 naispariskuntaa varten, joille vuosittain annetaan hedelmöityshoitoja. Uudessa laissahan olisi pääasiassa kyse vain naisparien hedelmöityshoidolla hankkimista lapsista.

Näistä ongelmaksi on koettu erityisesti tilanteet, joissa lapsen synnyttänyt nainen kuolee synnytykseen tai osapuolet riitaantuvat ennen perheensisäisen adoption vahvistamista. Arviota tällaisten tapauksien lukumäärästä ei ole esitetty.

Suuri osa lakiehdotuksesta vastaa isyyslakiehdotusta, joten sääntely olisi hyvinkin yksinkertaista hoitaa tarvittavilta osin isyyslain kautta, esim. äitiyttä koskevaan lukuun sijoitettavilla viittauksilla isyyslain ao. pykäliin.

Äitiyttä koskevat säännökset

Sinänsä on tarpeen ja perusteltua säätää siitä, että lapsen äiti on se henkilö, joka on synnyttänyt lapsen. Tämä vastaa vakiintunutta käytäntöä sekä meillä että muualla. Synnyttäjä ei nykyisin aina liene biologinen äiti, kun lapsi hedelmöityshoitojen myötä voi olla geneettisesti munasolun luovuttajan tai ilmeisesti osin kai mitokondrioiden luovuttajankin.

Lakia ei muutoin tarvita normaaliin biologiseen äitiyteen. Suomessa kerrotaan olleen yksi kannetapaus, joka on koskenut maahanmuuttajaäidin äitiyttä. Niihin harvalukuisiin tapauksiin, joissa äitiys on epäselvää, voidaan tarvittaessa edelleen käyttää vahvistuskannetta. Epäselvät tapaukset lienevät kuitenkin useimmiten ratkaistavissa oikeusgeneettisin tutkimuksin, isyyslakiehdotuksen mukaisin sivelynäytein.

Oma ongelmaryhmänsä on sijaissyntyisten aiheuttama säädöstarve. Sijaissyntyysjärjestely on mahdollista useassa maassa, ja käytäntö siitä, kuka katsotaan näillä järjestelyillä syntyneen lapsen äidiksi, vaihtelee. Suomessa taas hedelmöityshoitoihin perustuvat sijaissyntyysjärjestelyt ovat kiellettyjä. Käytännössä on esiintynyt tapauksia, joissa Suomen kieltoa on eri tavoin pyritty kiertämään. Lakiehdotuksen kansainvälis-yksityisoikeudellisilla säännöksillä yritetään puuttua tähänkin, mielestämme riittämättömästi. Sijaissyntyys kaikkienensa on vaikea kysymys ja asia kokonaisuudessaan sen verran monimutkainen, että ehdotettu sääntely voi olla altis tulkinnoille.

Kansainvälisesti ei tunneta erillisiä äitiyslakeja. Esimerkiksi pohjoismaissa sääntely sijoittuu Ruotsissa vanhempainkaareen ja lakiin kansainvälisistä isyyksymyksistä, Norjassa lapsista ja vanhemmista annettuun lakiin ja Tanskassa lapsilakiin. Lapsen synnyttäneitä naista pidetään lähtökohtaisesti lapsen äitinä.

Terminologisesti olisi parempi kutsua toista samaa sukupuolta olevaa vanhempaa vanhemmaksi tai löytää vastine joidenkin pohjoismaiden termille medmor.

Isyyden vahvistamista ja kumoamista koskevia säännöksiä voitaisiin tarvittaessa analogisesti soveltaa äitiyden vahvistamista tai kumoamista koskeviin tilanteisiin tai luoda erilliset viittaukset ao. pykäliin. Vastaavathan ehdotetut äitiyslain säännökset muilta osin pitkälti isyyslain säännöksiä.

Hedelmöityshoidoista annettu laki

Perusteltuna voidaan pitää hedelmöityshoidoista annetun lain muuttamista siten, että naisparien on mahdollista saada hedelmöityshoitoja yhdessä.

Ehdotuksen katsotaan edistävän naisparien yhdenvertaisuutta suhteessa eri sukupuolta oleviin pareihin. Lakiehdotus kuitenkin itse asiassa korostaa epätasa-arvoa naisparin ja miesparin kesken. Epätasa-arvona ei voitane pitää sitä tosiasiaa, ettei alkuperäinen mies voi synnyttää, mutta joissain tilanteissa naisparin yhteistä lapsen saantia edistetään suhteettomasti suhteessa miespariin. Jos esimerkiksi äiti kuolee synnytykseen, tai muuten haluaa luopua äitiydestään, ja isän on ollut tarkoitus kasvattaa lasta toisen miehen kanssa, niin miksei miesparin toinen osapuoli voisi tunnustaa isyyttään vastaavasti kuin naisparin toinen osapuoli? Lienee mahdollista säätää asiasta myös niin, että miesparin toinen osapuoli voisi antaa suostumuksen puolisonsa osallistumiseen hedelmöityshoitoihin ehdollisesti niin, että isyys voitaisiin vahvistaa, ellei lapsella tulisi olemaan äitiä.

Adoptio

Osasyynä lakiehdotukseen vaikuttaa olleen perheensisäisen adoption hankaluus, hitaus ja kalleus. Voimassa olevaa menettelyä, perheen sisäisen adoption säännöksiä, olisi mahdollista kehittää ja yksinkertaistaa näitä tilanteita varten. Hedelmöityshoitoihin osallistuneet naisparit voitaisiin esim. vapauttaa adoptioneuvonnasta. Vastaavasti voitaisiin vapauttaa neuvonnasta ne harvalukuiset miesparit, joissa perheen sisäinen adoptio tulisi kyseeseen.

Kun toinen äiti ei voi olla lapsen biologinen vanhempi, niin miksi hänelle pitäisi vahvistaa äitiys samalla tavalla kuin isyyslaissa vahvistetaan isyys biologiselle isälle? Luonnollisempaa ja ymmärrettävämpää on, että biologisen äidin naiskumppanin vanhemmuus vahvistetaan adoptiolla. Silloin ei vahvisteta ”äitiyttä”, vaan vanhemmuus.

Mikäli aviopuolisot ovat sitoutuneita toisiinsa ja syntyvään lapseen, voitaisiin myös edellyttää avioliittoa vanhemmuuden vahvistamiseksi. Kun sisäinen adoptio tälläkin hetkellä koskee vain parisuhteen rekisteröineitä / avioituneita, ei uutta lakia tarvita myöskään niitä muutamaa tapausta varten, jotka eivät halua avioitua, mutta haluavat siitä huolimatta yhteisen lapsen.

Jo normitulvan vähentäminen puoltaa, että tällaista lakia ei anneta, vaan kehitetään adoptiolain säännöksiä.

Lopuksi

Lakiehdotusta perustellaan useasti tasa-arvon lisäämisellä ja syrjinnän vähentämisellä.

Asetetaanhan naisparit ehdotuksessa samaan asemaan heteroparien kanssa. Entä miesparit?

Voitaisiinko säätää sukupuolineutraali vanhemmuuslaki?

Asianajajaliitto ei pidä kannatettavana säätää näin monimutkaista lainsäädäntöä, jossa on selkeitä yhdenvertaisuusongelmia, hyvin harvalukuisia tilanteita varten. Voidaan myös perustellusti kysyä, monimutkaistaisiko sääntely tarpeettomasti oikeusjärjestystä.

Helsingissä, 18 . huhtikuuta 2017

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

LAATI

Hilkka Salmenkylä

asianajaja, Helsinki

Asianajotoimisto Juhani Salmenkylä Ky